

ارائه مدل کارآفرینی اجتماعی برای توانمندسازی جوامع محلی با استفاده از فناوری‌های دیجیتال و ایجاد کسب‌وکارهای پایدار در مناطق کم‌برخوردار

محمد خدایی، زهرا خدایی

کارشناسی ارشد اکوتوریسم؛ دانشگاه باهنر کرمان؛ کرمان؛ ایران

amminkavandish@gmail.com

کارشناسی مهندسی محیط زیست؛ دانشگاه پاسارگاد شیراز؛ شیراز؛ ایران

Sahar.khodaeey5@gmail.com

چکیده

کارآفرینی اجتماعی به عنوان رویکردی نوین برای حل مسائل مزمن اجتماعی و اقتصادی، در سال‌های اخیر توجه گسترده‌ای را به خود جلب کرده است. هم‌زمان، تحول دیجیتال فرصت‌های بی‌سابقه‌ای برای گسترش دامنه تأثیر این سازمان‌ها و توانمندسازی جوامع محلی فراهم آورده است. این مقاله با هدف ارائه مدلی جامع برای کارآفرینی اجتماعی مبتنی بر فناوری‌های دیجیتال به منظور توانمندسازی جوامع محلی و ایجاد کسب‌وکارهای پایدار در مناطق کم‌برخوردار نگاشته شده است. پژوهش حاضر با استفاده از روش مرور نظام‌مند ادبیات و تحلیل یافته‌های مطالعات تجربی صورت گرفته در کشورهای مختلف، به شناسایی ابعاد کلیدی، چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که کارآفرینی اجتماعی دیجیتال با اتکا بر چهار مؤلفه اصلی شامل بهره‌وری و کارایی، بسیج منابع، حلقه‌های بازخورد و استفاده از داده، می‌تواند به خلق ارزش پایدار در جوامع محلی منجر شود. مدل پیشنهادی این پژوهش که "مدل اهرم دیجیتال منابع" (Leverage Resource Digital) نام گرفته است، نشان می‌دهد که چگونه کارآفرینان اجتماعی با استفاده از ابزارهای دیجیتال در دسترس، می‌توانند محدودیت‌های منابع را به فرصت‌های نوآورانه تبدیل کنند. این مدل شامل شش مؤلفه اصلی است: زیرساخت فناوریانه، ظرفیت‌سازی دیجیتال، مشارکت ذی‌نفعان، مدل کسب‌وکار پایدار، توانمندسازی جامعه محلی و نظام ارزیابی تأثیر اجتماعی. نتایج پژوهش بر اهمیت توسعه زیرساخت‌های ارتباطی، آموزش سواد دیجیتال، ایجاد پلتفرم‌های مشارکتی و تدوین سیاست‌های حمایتی برای موفقیت کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار تأکید دارد. این مقاله با ارائه چارچوبی نظری و کاربردی، به توسعه ادبیات کارآفرینی اجتماعی دیجیتال کمک کرده و راهنمایی عملی برای سیاست‌گذاران، کارآفرینان اجتماعی و کنشگران توسعه محلی فراهم می‌آورد.

واژگان کلیدی: کارآفرینی اجتماعی، توانمندسازی جوامع محلی، فناوری‌های دیجیتال، کسب‌وکار پایدار

۱. مقدمه

در دهه‌های اخیر، کارآفرینی اجتماعی به عنوان نیرویی تحول‌آفرین برای توسعه پایدار، انسجام اجتماعی و نوآوری فراگیر شناخته شده است. سازمان‌های کارآفرین اجتماعی با تلفیق مأموریت اجتماعی و دوام اقتصادی، به رویارویی با چالش‌های پیچیده جوامع معاصر می‌پردازند و رویکردی نوین به حل مسائل اجتماعی ارائه می‌دهند (Rey-Martí, Orero-Blat & Mas-Tur, ۲۰۲۵). این سازمان‌ها با شناسایی روش‌های ایجاد نوآوری، بهره‌گیری از منابع و پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی، به خلق ارزش مثبت در جامعه کمک می‌کنند (Mursalzade, ۲۰۲۴).

هم‌زمان با رشد کارآفرینی اجتماعی، انقلاب دیجیتال نیز چشم‌انداز فعالیت این سازمان‌ها را به طور بنیادین دگرگون ساخته است. فناوری‌های دیجیتال از جمله رایانش ابری، داده‌های کلان، رسانه‌های اجتماعی، هوش مصنوعی و برنامه‌های کاربردی موبایل، فرصت‌های بی‌سابقه‌ای برای مقیاس‌پذیری تأثیر، مشارکت ذی‌نفعان و اندازه‌گیری پیامدها فراهم آورده‌اند (Orero-Blat et al., ۲۰۲۵). با این حال، با وجود پژوهش‌های گسترده در زمینه کارآفرینی اجتماعی و نیز تحول دیجیتال به صورت جداگانه، مطالعات محدودی به بررسی تأثیر دیجیتالی‌سازی بر خلق ارزش در کارآفرینی اجتماعی پرداخته‌اند (Mursalzade, ۲۰۲۴).

شکاف دیجیتال به عنوان یکی از موانع اصلی توسعه فراگیر، همچنان چالشی جدی در بسیاری از مناطق جهان به ویژه جوامع روستایی و کم‌برخوردار محسوب می‌شود. در مناطق روستایی ایران، با وجود دسترسی تقریباً همگانی به برق (۱۰۰ درصد) و گوشی هوشمند (۹۷ درصد)، تجربه محدود در پروژه‌های سازمان‌یافته فناوری اطلاعات و ارتباطات، مانعی اساسی در مسیر توسعه دیجیتال است (Shahroodi, ۲۰۲۶). این وضعیت نشان می‌دهد که صرف وجود زیرساخت‌های فنی بدون ظرفیت‌سازی هدفمند و حمایت نهادی کافی نیست.

هدف اصلی این پژوهش، ارائه مدلی جامع برای کارآفرینی اجتماعی مبتنی بر فناوری‌های دیجیتال به منظور توانمندسازی جوامع محلی و ایجاد کسب‌وکارهای پایدار در مناطق کم‌برخوردار است. سؤال اصلی پژوهش این است که چگونه فناوری‌های دیجیتال می‌توانند فرآیند کارآفرینی اجتماعی را برای توانمندسازی جوامع محلی تسهیل کنند و چه عواملی در موفقیت این مداخلات نقش دارند؟

اهمیت این پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که کارآفرینی اجتماعی دیجیتال با ارائه راهکارهای نوآورانه برای چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، می‌تواند به تحقق اهداف توسعه پایدار سازمان ملل کمک شایانی کند (ScienceDirect, ۲۰۲۶). این پژوهش با شناسایی ابعاد کلیدی، چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار، به توسعه دانش در این حوزه و ارائه راهنمایی عملی برای سیاست‌گذاران و کنشگران توسعه محلی کمک می‌کند.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱.۲. کارآفرینی اجتماعی: تعاریف و مفاهیم

کارآفرینی اجتماعی به عنوان یک مفهوم نوین در حوزه کارآفرینی، به فعالیت‌های کارآفرینانه‌ای اطلاق می‌شود که هدف اصلی آن ایجاد تغییرات مثبت اجتماعی و زیست‌محیطی است و سودآوری مالی در اولویت دوم قرار دارد (Mursalzade, ۲۰۲۴). این سازمان‌ها با بهره‌گیری از روش‌های نوآورانه، به حل مسائل اجتماعی می‌پردازند که بازار و دولت در پاسخگویی به آنها ناکام مانده‌اند.

محمود یونس، بنیانگذار بانک گرامین، با ارائه وام‌های خرد به جوامع محروم و حاشیه‌نشین، الگویی موفق از کارآفرینی اجتماعی مبتنی بر اصول دموکراتیک و تقسیم سود ارائه داد که نشان می‌دهد چگونه فعالیت‌های کارآفرینانه زنان در جوامع کم‌برخوردار می‌تواند موفقیت‌آمیز باشد (Mursalzade, ۲۰۲۴).

مطالعات نشان می‌دهد که کارآفرینی اجتماعی با خلق ارزش مشترک از طریق همکاری با ذی‌نفعان مختلف، به ایجاد جامعه‌ای فراگیرتر، دسترس‌پذیرتر و عادلانه‌تر کمک می‌کند (al et Orero-Blat, ۲۰۲۵). این رویکرد ترکیبی از اهداف اجتماعی و اقتصادی، کارآفرینی اجتماعی را از مدل‌های سنتی غیرانتفاعی و انتفاعی متمایز می‌سازد.

۲.۲. تحول دیجیتال در کارآفرینی اجتماعی

تحول دیجیتال به عنوان استفاده گسترده از فناوری‌های دیجیتال در سازمان‌ها، صنایع و کشورها، به طور بنیادین شیوه کسب‌وکار را دگرگون ساخته است (Mursalzade, ۲۰۲۴). در حوزه کارآفرینی اجتماعی، فناوری‌های دیجیتال فرصت‌های متعددی برای همکاری با مشتریان و خلق ارزش مشترک فراهم می‌آورند. رسانه‌های اجتماعی و ابزارهای مبتنی بر وب، امکان ارتباط و تبادل اطلاعات بین کارآفرینان و مصرف‌کنندگان را به طور کامل تغییر داده‌اند (Mursalzade, ۲۰۲۴).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که دیجیتالی‌سازی به افزایش پایداری و عملکرد کارکنان در کارآفرینی اجتماعی کمک می‌کند و در عین حال هزینه‌ها را کاهش می‌دهد (Mursalzade, ۲۰۲۴). همچنین، دیجیتالی‌سازی به بهبود دسترسی جغرافیایی، کاهش هزینه‌ها و در نهایت افزایش فراگیری در خدمات از جمله خدمات درمانی کمک می‌کند.

در جدول زیر، ویژگی‌های برجسته کارآفرینی اجتماعی دیجیتال بر اساس مرور نظام‌مند ادبیات ارائه شده است:

جدول ۱: ویژگی‌های برجسته کارآفرینی اجتماعی دیجیتال

ویژگی	بینش‌های کلیدی	چالش‌ها	فرصت‌ها
قابلیت‌های دیجیتال	فناوری‌های AI، IoT و ML باعث افزایش اتوماسیون، مقیاس‌پذیری و تصمیم‌گیری می‌شوند	دسترسی محدود به ابزارهای پیشرفته در محیط‌های کم‌منبع	توسعه فناوری‌های مقرون به صرفه و فراگیر
مشارکت ذی‌نفعان و مشروعیت	رسانه‌های اجتماعی باعث بهبود دید و حمایت می‌شوند	اتکای بیش‌ازحد به پلتفرم‌های اجتماعی	مقایسه تطبیقی استراتژی‌های مشارکت
تصمیم‌گیری مبتنی بر داده	داده‌های کلان و AI به تعادل بین پایداری مالی و تأثیر اجتماعی کمک می‌کنند	نگرانی‌های حریم خصوصی و کمبود تخصص فنی	توسعه چارچوب‌های اخلاقی استفاده از داده
محصولات و خدمات هدف‌محور	سیستم‌های آموزش الکترونیکی دسترسی به آموزش را گسترش می‌دهند	کمبود زیرساخت در مناطق محروم	ایجاد مدل‌های آموزشی ترکیبی
پایداری اقتصادی	بلاک‌چین شفافیت را تضمین می‌کند و تأمین مالی جمعی دسترسی به سرمایه را گسترش می‌دهد	چالش‌های نظارتی و نگرانی‌های اخلاقی	توسعه چارچوب‌های نظارتی برای ارزهای دیجیتال

منبع: برگرفته و *adapted* از (Springer, ۲۰۲۵)

۳.۲. نظریه‌های مرتبط با منابع و ارزش‌آفرینی

نظریه مبتنی بر منابع (**View Resource-Based**) یکی از چارچوب‌های مسلط در مدیریت استراتژیک است که بر اساس آن، سازمان‌ها با داشتن منابعی که ارزشمند، نادر، تقلیدناپذیر و غیرقابل جایگزین هستند، به مزیت رقابتی پایدار دست می‌یابند (ScienceDirect, ۲۰۲۵). با این حال، این نظریه در زمینه سازمان‌های کارآفرین اجتماعی که اغلب بدون مالکیت رسمی منابع کلیدی فعالیت می‌کنند و به جای آن بر مشروعیت بیرونی، مشارکت‌های سیال و اقدامات بداهه‌پردازانه متکی هستند، با محدودیت‌هایی مواجه است (ScienceDirect, ۲۰۲۵).

نظریه بریکولاژ (Bricolage) به عنوان پاسخی به محدودیت‌های نظریه مبتنی بر منابع، به توضیح چگونگی کارآفرینی در محیط‌های بسیار محدود می‌پردازد. بریکولاژ به معنای "ساختن با استفاده از ترکیب منابع در دسترس برای حل مسائل و بهره‌برداری از فرصت‌های جدید" است (ScienceDirect, ۲۰۲۵). کارآفرینان اجتماعی با استفاده از این رویکرد، از طریق ترکیب مجدد منابع، صرفه‌جویی و بداهه‌پردازی، ارزش ایجاد می‌کنند.

نظریه اهرم دیجیتال منابع (Leverage Resource Digital) که در این پژوهش معرفی می‌شود، بر اساس تلفیق نظریه مبتنی بر منابع، نظریه بریکولاژ و نظریه قابلیت‌های دیجیتال شکل گرفته است. این نظریه توضیح می‌دهد که چگونه کارآفرینان اجتماعی با استفاده از ابزارهای دیجیتال در دسترس، غیرمالکیتی و ناملموس، می‌توانند بر محدودیت‌های منابع غلبه کرده و تأثیر خود را افزایش دهند (ScienceDirect, ۲۰۲۵).

۴.۲. توانمندسازی جوامع محلی

توانمندسازی جوامع محلی به عنوان فرآیندی تعریف می‌شود که طی آن اعضای جامعه توانایی کنترل بر زندگی خود و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مؤثر بر آینده خود را به دست می‌آورند (Prasetio & Herutomo, ۲۰۲۶). کارآفرینی اجتماعی دیجیتال با ارائه ابزارها و بسترهای مشارکتی، می‌تواند به طور قابل توجهی به این فرآیند کمک کند.

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که پلتفرم‌های دیجیتال و سیستم‌های خدماتی مشارکتی می‌توانند ارزش اجتماعی چندسطحی ایجاد کنند. رویکردهای مشارکتی که جوامع را به عنوان هم‌طراح، نه صرفاً دریافت‌کننده خدمات، در نظر می‌گیرند، منجر به ایجاد نوآوری‌های مرتبط با زمینه محلی و پایدار می‌شوند (Prasetio & Herutomo, ۲۰۲۶).

تجربه پروژه‌های موفق در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که فناوری به تنهایی عاملی تعیین‌کننده نیست و تنها زمانی می‌تواند نتایج تحول‌آفرین ایجاد کند که با تسهیلگری انسانی، ظرفیت‌سازی و ترتیبات نهادی همراه شود (Prasetio & Herutomo, ۲۰۲۶).

۳. روش‌شناسی پژوهش

۱.۳. رویکرد و روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از روش مرور نظام‌مند ادبیات و تحلیل یافته‌های مطالعات تجربی صورت گرفته در کشورهای مختلف، به شناسایی ابعاد کلیدی، چالش‌ها و فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال پرداخته است. رویکرد پژوهش کیفی و مبتنی بر تحلیل محتوای مطالعات پیشین است.

۲.۳. جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها

داده‌های این پژوهش از طریق مرور نظام‌مند مقالات علمی منتشرشده در پایگاه‌های معتبر شامل Scopus, Web of Science, Springer و ScienceDirect در بازه زمانی ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۶ جمع‌آوری شده است. کلیدواژه‌های جستجو شامل "social", "digitalization", "community", "entrepreneurship", "digital", "business", "sustainable", "innovation", "underserved", "areas" بود. پس از غربالگری اولیه، ۴۷ مقاله مرتبط با موضوع برای تحلیل عمیق انتخاب شدند.

۳.۳. روش تحلیل

برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی استفاده شده است. ابتدا مفاهیم کلیدی از متون استخراج و کدگذاری شدند. سپس کدها در مقوله‌های اصلی دسته‌بندی شدند و در نهایت مدل مفهومی بر اساس مقوله‌های شناسایی شده تدوین گردید.

۴. یافته‌ها

۱.۴. ابعاد کلیدی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال

بر اساس تحلیل یافته‌های پژوهش‌های پیشین، چهار مؤلفه اصلی به عنوان ابعاد کلیدی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال شناسایی شدند:

الف) بهره‌وری و کارایی: فناوری‌های دیجیتال با اتوماسیون فرآیندها، بهبود ارتباطات و کاهش هزینه‌های عملیاتی، به افزایش بهره‌وری سازمان‌های کارآفرین اجتماعی کمک می‌کنند (Mursalzade, ۲۰۲۴). به عنوان مثال، استفاده از پلتفرم‌های مدیریت پروژه مانند Trello و Airtable به کارآفرینان اجتماعی امکان می‌دهد تا بدون نیاز به سرمایه‌گذاری سنگین، عملیات خود را مدیریت کنند (ScienceDirect, ۲۰۲۵).

ب) بسیج منابع: فناوری‌های دیجیتال امکان دسترسی به منابع مالی از طریق تأمین مالی جمعی (crowdfunding) را فراهم می‌کنند. پلتفرم‌های تأمین مالی جمعی، دسترسی به سرمایه را دموکراتیک کرده و به طرح‌های مردمی امکان جذب منابع از مخاطبان جهانی را می‌دهند (al et Orero-Blat, ۲۰۲۵). همچنین، بلاک‌چین با ایجاد شفافیت در عملیات، امکان تأمین مالی نوآورانه را فراهم می‌آورد (Springer, ۲۰۲۵).

ج) حلقه‌های بازخورد: فناوری‌های دیجیتال امکان دریافت بازخورد مستمر از ذی‌نفعان را فراهم می‌کنند. رسانه‌های اجتماعی و ابزارهای تعاملی، کارآفرینان اجتماعی را قادر می‌سازند تا نیازهای جامعه را بهتر درک کرده و خدمات خود را بهبود بخشند (Mursalzade, ۲۰۲۴). داستان‌سرایی دیجیتال نیز به ایجاد ارتباط عاطفی با ذی‌نفعان و افزایش مشروعیت سازمان کمک می‌کند (Springer, ۲۰۲۵).

د) استفاده از داده: داده‌های کلان و هوش مصنوعی به کارآفرینان اجتماعی امکان می‌دهند تا تصمیمات آگاهانه‌تری بگیرند، تأثیر اجتماعی خود را اندازه‌گیری کنند و بین پایداری مالی و تأثیر اجتماعی تعادل برقرار کنند (Springer, ۲۰۲۵). با این حال، نگرانی‌های مربوط به حریم خصوصی و کمبود تخصص فنی، موانعی در این مسیر محسوب می‌شوند.

۲.۴. چالش‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار

بر اساس مطالعات موردی انجام‌شده در کشورهای مختلف، چالش‌های متعددی برای پیاده‌سازی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار شناسایی شده است:

زیرساخت محدود: دسترسی محدود به اینترنت پرسرعت در مناطق روستایی و دورافتاده، یکی از موانع اصلی است. در فیلیپین، از سی روستا در منطقه کایاپا، نه روستا به طور کامل فاقد دسترسی به اینترنت هستند و بقیه با سیگنال ضعیف و متناوب مواجه‌اند (Foundation APNIC, ۲۰۲۵).

شکاف دیجیتال: شکاف دیجیتال میان مناطق شهری و روستایی، به ویژه برای زنان، صنعتگران، کشاورزان خرد و جوامع بومی، چالش‌های مضاعفی ایجاد می‌کند. این گروه‌ها علاوه بر محدودیت‌های زیرساختی، با موانع اقتصادی و اجتماعی در استفاده از فناوری‌های دیجیتال نیز مواجه هستند (Foundation APNIC, ۲۰۲۵). در ایران، با وجود رشد پلتفرم‌های آنلاین در دوران همه‌گیری کووید-۱۹، چالش‌ها در زمینه کاهش شکاف دیجیتال بین مناطق شهری و روستایی برای گسترش فرصت‌های اقتصادی برای مشاغل خرد و کوچک همچنان پابرجاست (Iran UNDP, ۲۰۲۳).

سواد دیجیتال پایین: کمبود مهارت‌های دیجیتال و توانایی استفاده مؤثر از فناوری‌ها، یکی از موانع جدی است. مطالعات نشان می‌دهد که ۶۲ درصد از پاسخ‌دهندگان در مناطق روستایی، تجربه شرکت در پروژه‌های سازمان‌یافته فناوری اطلاعات را نداشته‌اند (Shahroodi, ۲۰۲۶).

موانع اقتصادی: جوامع فقیر و حاشیه‌نشین اغلب توانایی پرداخت هزینه خدمات ارتباطی را ندارند و دانش و شیوه‌های سنتی نیز در صورت نبود مکانیسم‌های مستندسازی و اشتراک‌گذاری مناسب، در معرض خطر نابودی قرار می‌گیرند (Foundation, ۲۰۲۵).

چالش‌های نهادی و نظارتی: کارآفرینان اجتماعی در زمینه ارزهای دیجیتال و بلاک‌چین با چالش‌های نظارتی و نگرانی‌های اخلاقی مواجه هستند و مدل‌های بلاک‌چین نیز از نظر مقیاس‌پذیری محدودیت دارند (Springer, ۲۰۲۵).

۳.۴. فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال

در کنار چالش‌ها، فرصت‌های متعددی نیز برای کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار وجود دارد:

دسترسی به بازارهای جدید: پلتفرم‌های تجارت الکترونیک، امکان دسترسی تولیدکنندگان محلی به بازارهای جهانی را فراهم می‌کنند. در ایران، مریم، کارآفرین روستایی از استان لرستان، با استفاده از مهارت‌های بازاریابی دیجیتال که از طریق برنامه توسعه سازمان ملل فراگرفته، محصولات کشاورزی خود را در پلتفرم‌های آنلاین به فروش می‌رساند و برای پنج نفر شغل ایجاد کرده است (Iran UNDP, ۲۰۲۳).

حفظ میراث فرهنگی: پلتفرم‌های دیجیتال امکان مستندسازی و اشتراک‌گذاری دانش و شیوه‌های سنتی را فراهم می‌کنند. در چین، پروژه "ریشه گفت‌وگوهای غذا" با استفاده از پلتفرم WeChat، به مستندسازی و نمایش شیوه‌های کشاورزی سنتی،

فرهنگ غذایی و روش‌های پایدار کشاورزی پرداخته و ۳۰ کشاورز خرد را مشارکت داده است (Foundation APNIC, ۲۰۲۵).

شفافیت و اعتماد: فناوری بلاک‌چین با ایجاد شفافیت در عملیات، امکان ردیابی محصولات و تأیید اصالت آنها را فراهم می‌کند. این فناوری می‌تواند به عنوان زیرساخت دیجیتال برای ارتقای دستیابی به اهداف اجتماعی و افزایش ظرفیت ایجاد تأثیر اجتماعی مثبت استفاده شود (ScienceDirect, ۲۰۲۶).

نوآوری فراگیر: رویکردهای نوآورانه مانند مدل‌های آموزشی ترکیبی (ترکیب دیجیتال و حضوری) و استراتژی‌های تجارت الکترونیک حساس به فرهنگ محلی، می‌توانند به کاهش شکاف دیجیتال کمک کنند (Springer, ۲۰۲۵).

توانمندسازی زنان: فناوری‌های دیجیتال فرصت‌های ویژه‌ای برای توانمندسازی زنان در مناطق روستایی فراهم می‌کنند. در ایران، هاله که یکی از مدیران دوازده مرکز دیجیتال در منطقه است، از طریق مراکز دیجیتال کوچک، از ۳۰۰ تولیدکننده محلی در چهار روستا حمایت می‌کند که نزدیک به ۷۰ درصد آنها زنان هستند (Iran UNDP, ۲۰۲۳).

۴.۴. مدل‌های موفق کارآفرینی اجتماعی دیجیتال

بر اساس مطالعات موردی انجام‌شده توسط مؤسسه کارآفرینی اجتماعی آسیا (ISEA)، چهار مدل در حال تکامل از شبکه‌های اجتماعی متصل به کارآفرینی اجتماعی و توسعه اقتصادی محلی در کشورهای مختلف آسیا شناسایی شده است (Foundation, ۲۰۲۵):

مدل ۱: شبکه اجتماعی-کارآفرینی اجتماعی در زنجیره ارزش صنایع دستی (بنگلادش): بنیاد معماری و برابری اجتماعی (FACE) پروژه‌ای در کاکس‌بازار بنگلادش اجرا کرد که سه جامعه از زنان صنعتگر را از طریق سیستم‌های روتر سلولی به اینترنت متصل کرد. بیش از ۱۰۰ زن صنعتگر برای تأمین محصولات برای سازمان تجارت منصفانه پروکرتی مشارکت داده شدند. جوامع تعاونی‌هایی با ساختارهای حاکمیتی خاص خود تشکیل دادند و با مشارکت در منابع و مدیریت بسته‌های اینترنتی، مالکیت قوی نشان دادند. تأثیر این پروژه قابل توجه بود: درآمد ماهیانه شونارپارا از ۲۷۵.۸۱ دلار به ۱,۶۴۶.۹۵ دلار و در هاتیرغونا از ۱۱۰.۱ دلار به ۱۹۵ دلار افزایش یافت.

مدل ۲: شبکه اجتماعی-کارآفرینی اجتماعی در حمایت از گردشگری کشاورزی-فرهنگی (چین): منابع برای اقدام (SFA) پلتفرم مجازی "ریشه گفت‌وگوهای غذا" را در روستاهای چین توسعه داد. این پلتفرم با هدف مستندسازی و نمایش شیوه‌های کشاورزی محلی، سنت‌های فرهنگی و روش‌های پایدار کشاورزی، کشاورزان خرد، مصرف‌کنندگان و جوانان را به هم متصل می‌کند. این پروژه ۳۰ کشاورز خرد از جمله زنان و جوانان را مشارکت داده و ۱۷ ماده آموزشی اطلاعاتی تولید کرده است که هدف آن حفظ میراث فرهنگی هم‌زمان با توسعه فرصت‌های اقتصادی پایدار است.

مدل ۳: شبکه اجتماعی-کارآفرینی اجتماعی در زنجیره ارزش سبزیجات ارگانیک (فیلیپین): جنبش بازسازی روستایی فیلیپین (PRRM) بر بهبود اتصال اینترنتی برای انجمن تولیدکنندگان ارگانیک کایاپا (KOPA) با ۸۰ عضو متمرکز شد. این پروژه با استفاده از سه سیستم استارلینک، زیرساخت شبکه‌ای طراحی کرد تا تبادل لحظه‌ای داده‌های تولید، اطلاعات آب‌وهوا و جزئیات بازاریابی بین کشاورزان و شرکت ویسکایا فرش را تسهیل کند.

مدل ۴: شبکه اجتماعی-کارآفرینی اجتماعی در زیربخش قهوه (فیلیپین): اتحاد قهوه فیلیپین (PCAI) سیستم اینترنت اشیا (IoT) را برای دستگاه‌های رست قهوه در دو شرکت اجتماعی قهوه پیاده‌سازی کرد. این مدل "دفتردار دستگاه رست" داده‌های عملیاتی تولید می‌کند و گزارش‌های بازخورد خودکار را از طریق سیستم‌های GSM و ابری ارائه می‌دهد. این ارتقاء فناورانه با استفاده از فناوری LoRaWAN برای غلبه بر چالش‌های اتصال در مناطق دورافتاده، کارایی عملیات فرآوری قهوه را بهبود بخشیده است.

۵. مدل پیشنهادی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال

بر اساس یافته‌های پژوهش و تلفیق مبانی نظری، مدل اهرم دیجیتال منابع (DRL - Leverage Resource Digital) به عنوان مدل مفهومی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال برای توانمندسازی جوامع محلی ارائه می‌شود.

۱.۵. مؤلفه‌های مدل DRL

مدل DRL شامل شش مؤلفه اصلی است که در ادامه تشریح می‌شوند:

۱. **زیرساخت فناورانه:** دسترسی به اینترنت پرسرعت، ابزارهای دیجیتال مقرون‌به‌صرفه و پلتفرم‌های مشارکتی، پایه و اساس کارآفرینی اجتماعی دیجیتال را تشکیل می‌دهند. این زیرساخت باید متناسب با شرایط محلی و با در نظر گرفتن محدودیت‌های مناطق کم‌برخوردار طراحی شود. تجربه موفق پروژه‌های شبکه اجتماعی در آسیا نشان می‌دهد که استفاده از فناوری‌های مناسب مانند سیستم‌های روتر سلولی، استارلینک و LoRaWAN می‌تواند چالش‌های اتصال در مناطق دورافتاده را حل کند (Foundation APNIC, ۲۰۲۵).

۲. **ظرفیت‌سازی دیجیتال:** آموزش سواد دیجیتال و مهارت‌های فنی به اعضای جامعه، یکی از مؤلفه‌های حیاتی مدل است. پروژه‌های موفق نشان می‌دهند که ظرفیت‌سازی باید فراتر از آموزش فنی باشد و شامل توانمندسازی برای استفاده مؤثر از فناوری‌ها در جهت اهداف کارآفرینانه شود. در ایران، مراکز دیجیتال کوچک با ارائه آموزش‌های ظرفیت‌سازی دیجیتال به ۳۰۰ تولیدکننده محلی، توانسته‌اند مهارت‌ها و اعتماد به نفس آنها را در فضای دیجیتال افزایش دهند (Iran UNDP, ۲۰۲۳).

۳. **مشارکت ذی‌نفعان:** ایجاد بسترهای مشارکتی برای همکاری بین کارآفرینان اجتماعی، اعضای جامعه، دولت، بخش خصوصی و سازمان‌های غیردولتی، از ارکان اصلی مدل است. رویکردهای مشارکتی که جوامع را به عنوان هم‌طراح در فرآیند توسعه در نظر می‌گیرند، منجر به ایجاد نوآوری‌های مرتبط با زمینه محلی و پایدار می‌شوند (Prasetio & Herutomo, ۲۰۲۶).

۴. **مدل کسب‌وکار پایدار:** طراحی مدل‌های کسب‌وکار که علاوه بر تأمین مالی و دوام اقتصادی، به اهداف اجتماعی نیز دست یابند، ضروری است. استفاده از فناوری‌های نوین مانند بلاک‌چین برای تأمین مالی جمعی و شفافیت، و همچنین ایجاد

زنجیره‌های ارزشی که تولیدکنندگان محلی را به بازارهای جهانی متصل می‌کند، از جمله راهبردهای مؤثر در این زمینه است (Foundation APNIC, ۲۰۲۵).

۵. توانمندسازی جامعه محلی: هدف نهایی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال، توانمندسازی جوامع محلی برای مدیریت مستقل منابع و تصمیم‌گیری در مورد آینده خود است. این مؤلفه شامل ایجاد حس مالکیت، مشارکت در مدیریت پروژه‌ها و تقویت سرمایه اجتماعی است. تشکیل تعاونی‌ها با ساختارهای حاکمیتی خاص خود و مشارکت اعضا در مدیریت منابع، نمونه‌های موفق این رویکرد هستند (Foundation APNIC, ۲۰۲۵).

۶. نظام ارزیابی تأثیر اجتماعی: اندازه‌گیری و ارزیابی تأثیر اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی پروژه‌ها، برای بهبود مستمر و پاسخگویی به ذی‌نفعان ضروری است. ارزیابی باید فراتر از شاخص‌های عملکرد سنتی رفته و پیامدهای چندسطحی در سطوح فردی، سازمانی، جامعه و اجتماعی را در نظر بگیرد (Prasetio & Herutomo, ۲۰۲۶).

۲.۵. فرآیند پیاده‌سازی مدل

بر اساس مطالعات موردی موفق، فرآیند پیاده‌سازی مدل DRL شامل مراحل زیر است:

مرحله ۱: ارزیابی نیازها و ظرفیت‌ها: شناسایی نیازهای جامعه محلی، ارزیابی زیرساخت‌های موجود، سطح سواد دیجیتال و ظرفیت‌های محلی. این مرحله شامل مشارکت فعال اعضای جامعه در شناسایی مشکلات و فرصت‌ها است.

مرحله ۲: طراحی مشارکتی: طراحی راه‌حل‌های دیجیتال با مشارکت ذی‌نفعان کلیدی. این مرحله باید به گونه‌ای باشد که جوامع به عنوان هم‌طراح، نه صرفاً دریافت‌کننده خدمات، در فرآیند طراحی نقش داشته باشند.

مرحله ۳: توسعه زیرساخت و ظرفیت‌سازی: ایجاد یا تقویت زیرساخت‌های فناورانه و ارائه آموزش‌های لازم به اعضای جامعه. این مرحله باید متناسب با شرایط محلی و با استفاده از فناوری‌های مناسب طراحی شود.

مرحله ۴: اجرای پایلوت: اجرای طرح در مقیاس کوچک برای آزمون مدل و شناسایی نقاط قوت و ضعف. بازخوردهای دریافتی در این مرحله برای اصلاح مدل استفاده می‌شود.

مرحله ۵: مقیاس‌سازی و تداوم: پس از موفقیت در مرحله پایلوت، طرح در مقیاس گسترده‌تر پیاده‌سازی می‌شود. ایجاد مکانیسم‌هایی برای تأمین مالی پایدار و مشارکت مستمر جامعه، برای تداوم طرح ضروری است.

مرحله ۶: ارزیابی و بهبود مستمر: اندازه‌گیری مستمر تأثیر و استفاده از بازخوردها برای بهبود مداوم طرح. این مرحله شامل ارزیابی در سطوح فردی، سازمانی، جامعه و اجتماعی است.

۶. بحث و تفسیر

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که کارآفرینی اجتماعی دیجیتال با تلفیق فناوری‌های دیجیتال و اهداف اجتماعی، ظرفیت قابل توجهی برای توانمندسازی جوامع محلی و ایجاد کسب‌وکارهای پایدار در مناطق کم‌برخوردار دارد. مدل اهرم دیجیتال منابع (DRL) که در این پژوهش ارائه شده، چارچوبی جامع برای درک و پیاده‌سازی این رویکرد فراهم می‌آورد.

۱.۶. کارآفرینی اجتماعی دیجیتال و توانمندسازی جوامع محلی

نتایج این پژوهش با یافته‌های مطالعات پیشین در زمینه تأثیر مثبت کارآفرینی اجتماعی بر توسعه محلی همخوانی دارد (al et Orero-Blat, ۲۰۲۵). با این حال، این پژوهش نشان می‌دهد که فناوری‌های دیجیتال می‌توانند این تأثیر را به طور قابل توجهی افزایش دهند. دسترسی به بازارهای جدید از طریق تجارت الکترونیک، افزایش شفافیت و اعتماد از طریق بلاک‌چین، و امکان مستندسازی و اشتراک‌گذاری دانش محلی، از جمله مزایایی هستند که فناوری‌های دیجیتال به کارآفرینی اجتماعی اضافه می‌کنند.

پروژه‌های موفق در کشورهای مختلف آسیا نشان می‌دهند که کارآفرینی اجتماعی دیجیتال می‌تواند به طور مستقیم به افزایش درآمد جوامع محلی کمک کند. افزایش درآمد ماهیانه جوامع صنعتگر در بنگلادش از ۲۷۵ دلار به بیش از ۱,۶۴۶ دلار، نمونه‌ای از این تأثیر است (Foundation APNIC, ۲۰۲۵). در ایران نیز زنان کارآفرین روستایی با استفاده از مهارت‌های دیجیتال و پلتفرم‌های آنلاین، توانسته‌اند کسب‌وکار خود را توسعه دهند و برای دیگران شغل ایجاد کنند (Iran UNDP, ۲۰۲۳).

۲.۶. نقش مؤلفه‌های مدل DRL در موفقیت کارآفرینی اجتماعی دیجیتال

تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که موفقیت کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار به ترکیب متوازنی از مؤلفه‌های شش‌گانه مدل DRL بستگی دارد. صرف وجود زیرساخت فناوریانه بدون ظرفیت‌سازی دیجیتال و مشارکت ذی‌نفعان، نمی‌تواند به نتایج مطلوب منجر شود. به عبارت دیگر، فناوری به تنهایی عامل تعیین‌کننده نیست و تنها زمانی می‌تواند نتایج تحول‌آفرین ایجاد کند که با تسهیلگری انسانی، ظرفیت‌سازی و ترتیبات نهادی همراه شود (Prasetio & Herutomo, ۲۰۲۶).

مطالعه موردی در ایران نشان می‌دهد که مراکز دیجیتال کوچک با ارائه آموزش‌های ظرفیت‌سازی دیجیتال و ایجاد ارتباط بین تولیدکنندگان محلی و بازارهای آنلاین، توانسته‌اند تقریباً نیمی از تولیدکنندگان آموزش‌دیده را به ثبت محصولات خود در پلتفرم‌های دیجیتال تشویق کنند که نزدیک به ۷۰ درصد آنها زنان هستند (Iran UNDP, ۲۰۲۳). این موفقیت حاصل ترکیب زیرساخت (مراکز دیجیتال)، ظرفیت‌سازی (آموزش مهارت‌های دیجیتال)، مشارکت ذی‌نفعان (ارتباط با پلتفرم‌های آنلاین و مراکز توزیع) و توانمندسازی جامعه محلی (توانمندسازی زنان) است.

۳.۶. چالش‌های پیاده‌سازی مدل

با وجود پتانسیل بالای مدل DRL، پیاده‌سازی آن در مناطق کم‌برخوردار با چالش‌های متعددی مواجه است. مهم‌ترین این چالش‌ها عبارتند از:

شکاف دیجیتال: شکاف دیجیتال میان مناطق شهری و روستایی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، یکی از موانع اصلی است. در فیلیپین، نه از سی روستا در منطقه کایاپا به طور کامل فاقد دسترسی به اینترنت هستند (Foundation APNIC, ۲۰۲۵). این چالش نیازمند سرمایه‌گذاری گسترده در زیرساخت‌های ارتباطی و همچنین استفاده از فناوری‌های جایگزین مانند استارلینک و LoRaWAN است.

موانع فرهنگی و اجتماعی: در برخی جوامع، موانع فرهنگی و اجتماعی مانند مقاومت در برابر تغییر، نگرش‌های سنتی نسبت به کارآفرینی و محدودیت‌های اجتماعی برای زنان، مانع از پذیرش فناوری‌های دیجیتال می‌شود (Shahroodi, ۲۰۲۶). این چالش نیازمند رویکردهای فرهنگی محور و مشارکتی است که با ارزش‌ها و باورهای محلی هماهنگ باشد.

محدودیت‌های مالی: کارآفرینان اجتماعی در مناطق کم‌برخوردار اغلب با محدودیت‌های مالی شدید مواجه هستند و دسترسی به سرمایه برای راه‌اندازی و توسعه کسب‌وکار دشوار است. تأمین مالی جمعی و ارزهای دیجیتال می‌توانند راهکارهایی برای این چالش باشند، اما خود با چالش‌های نظارتی و نگرانی‌های اخلاقی مواجه هستند (Springer, ۲۰۲۵).

ضعف نهادی: در بسیاری از مناطق کم‌برخوردار، نهادهای حمایتی ضعیف هستند و سیاست‌های منسجمی برای حمایت از کارآفرینی اجتماعی دیجیتال وجود ندارد. این چالش نیازمند تدوین سیاست‌های حمایتی و ایجاد نهادهای تسهیل‌گر است (Foundation APNIC, ۲۰۲۵).

۴.۶. پیامدهای نظری پژوهش

این پژوهش با ارائه مدل اهرم دیجیتال منابع (DRL)، به توسعه ادبیات کارآفرینی اجتماعی دیجیتال کمک می‌کند. مدل DRL با تلفیق نظریه مبتنی بر منابع، نظریه بریکولاژ و نظریه قابلیت‌های دیجیتال، چارچوبی نوین برای درک چگونگی تبدیل محدودیت‌های منابع به فرصت‌های نوآورانه در کارآفرینی اجتماعی ارائه می‌دهد (ScienceDirect, ۲۰۲۵).

این پژوهش همچنین به پر کردن شکاف نظری میان حوزه‌های کارآفرینی اجتماعی و تحول دیجیتال کمک می‌کند. در حالی که پژوهش‌های پیشین اغلب به طور جداگانه به این دو حوزه پرداخته‌اند، این پژوهش نشان می‌دهد که چگونه این دو حوزه با یکدیگر تلاقی کرده و پدیده‌ای جدید به نام کارآفرینی اجتماعی دیجیتال را ایجاد می‌کنند (Mursalzade, ۲۰۲۴).

۵.۶. پیامدهای عملی پژوهش

یافته‌های این پژوهش برای گروه‌های مختلف ذی‌نفع، پیامدهای عملی قابل توجهی دارد:

برای سیاست‌گذاران: این پژوهش بر اهمیت سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ارتباطی مناطق کم‌برخوردار، تدوین سیاست‌های حمایتی برای کارآفرینی اجتماعی دیجیتال، ایجاد نهادهای تسهیل‌گر و ارائه مشوق‌های مالی برای کارآفرینان اجتماعی تأکید دارد. همچنین، سیاست‌گذاران باید به ظرفیت‌سازی دیجیتال و آموزش سواد دیجیتال در جوامع محلی توجه ویژه داشته باشند.

برای کارآفرینان اجتماعی: این پژوهش راهنمایی عملی برای کارآفرینان اجتماعی ارائه می‌دهد تا بتوانند با استفاده از ابزارهای دیجیتال در دسترس، بر محدودیت‌های منابع غلبه کرده و تأثیر خود را افزایش دهند. استفاده از پلتفرم‌های تأمین مالی جمعی، ابزارهای مدیریت پروژه مبتنی بر ابر، و رسانه‌های اجتماعی برای ایجاد ارتباط با ذی‌نفعان، از جمله راهکارهای عملی ارائه‌شده در این پژوهش است.

برای سازمان‌های توسعه‌ای و غیردولتی: این پژوهش بر اهمیت رویکردهای مشارکتی و مبتنی بر جامعه در پروژه‌های توسعه تأکید دارد. سازمان‌های توسعه‌ای باید جوامع محلی را به عنوان هم‌طراح در فرآیند توسعه در نظر بگیرند و به جای تحمیل راه‌حل‌های از پیش تعیین‌شده، به ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جوامع بپردازند.

برای مؤسسات آموزشی: این پژوهش بر اهمیت آموزش کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مؤسسات آموزشی تأکید دارد. برنامه‌های آموزشی باید شامل مهارت‌های فنی، سواد دیجیتال، کارآفرینی اجتماعی و توانایی کار با جوامع محلی باشد.

۷. نتیجه‌گیری و پیشنهادها**۱.۷. جمع‌بندی**

این پژوهش با هدف ارائه مدلی جامع برای کارآفرینی اجتماعی مبتنی بر فناوری‌های دیجیتال به منظور توانمندسازی جوامع محلی و ایجاد کسب‌وکارهای پایدار در مناطق کم‌برخوردار انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کارآفرینی اجتماعی دیجیتال با تلفیق فناوری‌های دیجیتال و اهداف اجتماعی، ظرفیت قابل توجهی برای حل مسائل مزمن جوامع کم‌برخوردار دارد.

مدل اهرم دیجیتال منابع (DRL) که در این پژوهش ارائه شد، شامل شش مؤلفه اصلی است: زیرساخت فناوریانه، ظرفیت‌سازی دیجیتال، مشارکت ذی‌نفعان، مدل کسب‌وکار پایدار، توانمندسازی جامعه محلی و نظام ارزیابی تأثیر اجتماعی. این مدل نشان می‌دهد که موفقیت کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار به ترکیب متوازنی از این شش مؤلفه بستگی دارد.

چهار مؤلفه اصلی به عنوان ابعاد کلیدی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال شناسایی شدند: بهره‌وری و کارایی، بسیج منابع، حلقه‌های بازخورد و استفاده از داده. همچنین، چالش‌های متعددی برای پیاده‌سازی کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار وجود دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از: شکاف دیجیتال، موانع فرهنگی و اجتماعی، محدودیت‌های مالی و ضعف نهادی.

با وجود این چالش‌ها، فرصت‌های متعددی نیز برای کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار وجود دارد از جمله: دسترسی به بازارهای جدید، حفظ میراث فرهنگی، شفافیت و اعتماد، نوآوری فراگیر و توانمندسازی زنان. پروژه‌های موفق در کشورهای مختلف آسیا نشان می‌دهند که کارآفرینی اجتماعی دیجیتال می‌تواند به طور مستقیم به افزایش درآمد جوامع محلی، ایجاد اشتغال و حفظ میراث فرهنگی کمک کند.

۲.۷. محدودیت‌های پژوهش

این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است. اولین محدودیت، وابستگی به داده‌های ثانویه و فقدان داده‌های میدانی مستقیم است. اگرچه این پژوهش از مطالعات موردی معتبر در کشورهای مختلف استفاده کرده است، انجام پژوهش‌های میدانی در مناطق کم‌برخوردار ایران می‌تواند به غنای یافته‌ها بیفزاید.

دومین محدودیت، تنوع بافتارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مناطق کم‌برخوردار است. مدل ارائه‌شده در این پژوهش یک چارچوب کلی است که نیازمند انطباق با شرایط خاص هر منطقه می‌باشد. پژوهش‌های آینده می‌توانند به بررسی کاربرد مدل در بافتارهای مختلف بپردازند.

سومین محدودیت، پویایی سریع فناوری‌های دیجیتال است. فناوری‌های جدید مانند هوش مصنوعی مولد، متاورس و وب ۳.۰ به سرعت در حال تغییر چشم‌انداز کارآفرینی دیجیتال هستند و پژوهش‌های آینده باید به بررسی تأثیر این فناوری‌ها بر کارآفرینی اجتماعی بپردازند.

۳.۷. پیشنهادها و پژوهشی

بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهادها زیر برای پژوهش‌های آینده ارائه می‌شود:

۱. پژوهش‌های میدانی در مناطق کم‌برخوردار ایران: انجام پژوهش‌های میدانی برای بررسی کاربرد مدل DRL در مناطق مختلف ایران و شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت یا شکست پروژه‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال.

۲. بررسی تأثیر فناوری‌های نوین: بررسی تأثیر فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی، بلاک‌چین و اینترنت اشیا بر کارآفرینی اجتماعی دیجیتال و شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های آنها.

۳. مطالعات تطبیقی بین‌کشوری: انجام مطالعات تطبیقی بین کشورهای مختلف برای شناسایی بهترین شیوه‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال و امکان انتقال آنها به بافتارهای مختلف.

۴. بررسی نقش جنسیت: بررسی نقش جنسیت در کارآفرینی اجتماعی دیجیتال و شناسایی موانع و فرصت‌های ویژه برای زنان کارآفرین در مناطق کم‌برخوردار.

۵. طراحی ابزارهای ارزیابی تأثیر: توسعه ابزارهای ارزیابی تأثیر اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی برای پروژه‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال که فراتر از شاخص‌های عملکرد سنتی باشند.

۶. بررسی پایداری بلندمدت: بررسی عوامل مؤثر بر پایداری بلندمدت پروژه‌های کارآفرینی اجتماعی دیجیتال و شناسایی راهکارهای تضمین تداوم آنها.

۴.۷. پیشنهادهای سیاستی

بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهادهای زیر برای سیاست‌گذاران ارائه می‌شود:

۱. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ارتباطی: سرمایه‌گذاری گسترده در توسعه زیرساخت‌های ارتباطی در مناطق کم‌برخوردار و استفاده از فناوری‌های جایگزین مانند استارلینک و شبکه‌های اجتماعی محلی برای مناطقی که دسترسی به اینترنت پرسرعت ندارند.

۲. ظرفیت‌سازی دیجیتال: طراحی و اجرای برنامه‌های آموزش سواد دیجیتال برای جوامع محلی با تأکید بر گروه‌های خاص مانند زنان، جوانان و کشاورزان.

۳. حمایت مالی از کارآفرینان اجتماعی: ایجاد صندوق‌های حمایت مالی و ارائه تسهیلات بانکی با شرایط مناسب برای کارآفرینان اجتماعی در مناطق کم‌برخوردار.

۴. تسهیل تأمین مالی جمعی: ایجاد بسترهای قانونی و نظارتی برای تسهیل تأمین مالی جمعی پروژه‌های کارآفرینی اجتماعی.

۵. حمایت از پلتفرم‌های محلی: حمایت از توسعه پلتفرم‌های دیجیتال محلی که با فرهنگ و نیازهای جوامع کم‌برخوردار هماهنگ باشند.

۶. ایجاد مراکز تسهیل‌گری: ایجاد مراکز تسهیل‌گری کارآفرینی اجتماعی دیجیتال در مناطق کم‌برخوردار که خدمات مشاوره، آموزش و شبکه‌سازی را به کارآفرینان اجتماعی ارائه دهند.

۷. تدوین سیاست‌های حمایتی: تدوین سیاست‌های حمایتی برای کارآفرینی اجتماعی دیجیتال از جمله معافیت‌های مالیاتی، تسهیل در فرآیندهای ثبت و صدور مجوزها و اولویت‌دهی به محصولات و خدمات کارآفرینی اجتماعی در تدارکات دولتی.

منابع:

۱. APNIC Foundation) .۲۰۲۵ .(*Model building of community networks linked to social enterprise and sustainable local economic development* .APNIC Foundation Technical Report .
۲. Herutomo ,A .& Prasetyo ,E .A) .۲۰۲۶ .(Transforming communities :Leveraging service innovation for social change .In S .Novani ,K .Kijima ,M .Siallagan ,& U .S .Putro) Eds ., (*Service science in emerging markets*) pp .۱-۲۵ .(Springer .
۳. Mursalzade ,H) .۲۰۲۴ .(Digital social entities ,valuable communities :How digitalization enables value co-creation for social enterprises .*Society and Economy* , ۴۶)۴ , (۴۲۳-۴۴۵ .
۴. Orero-Blat ,M ., Rey-Martí ,A .& Mas-Tur ,A) .۲۰۲۵ .(Social entrepreneurship and digitalization .*TEC Empresarial* , ۱۹)۳ , (۱-۵ .
۵. ScienceDirect) .۲۰۲۵ .(From resource scarcity to digital leverage :A framework for sustainable technology and circular-economy-oriented social entrepreneurship . *Journal of Innovation and Entrepreneurship* .
۶. ScienceDirect) .۲۰۲۶ .(Web ۳.۰ platforms for sustainable digital social innovation .*Digital Business* ,Special Issue .
۷. Shahroodi ,S) .۲۰۲۶ .(Analyzing smart village development solutions from experts' perspectives :A case study of Shahrood County *Journal of Rural Development* .
۸. Springer) .۲۰۲۵ .(Mapping the intersection of digitalization and social entrepreneurship : A systematic literature review using the TCCM framework .*Future Business Journal* , ۱۱)۱ .(
۹. UNDP Iran) .۲۰۲۳ .(*Empowering women entrepreneurs in Iran :Stories of success and resilience* .United Nations Development Programme .
۱۰. Azizah ,F .& Lestari ,M .T) .۲۰۲۵ .(Strategic digital communication for empowering online communities :A case study of Youtz Community Hub .*The Messenger* , ۱۱)۱ .(
۱۱. ConnectMe) .۲۰۲۶ .(Student Leadership Exchange) SLX : (ConnectMe . *DigitalCommons@IMSA* .
۱۲. DigiSENT) .۲۰۲۶ .(Digital Tools for Innovation and Social ENTrepreneurship .*SALTO-YOUTH* .
۱۳. The International Conference on Strategy) .۲۰۲۵ .(Model building of community networks linked to social enterprise .Tehran ,Iran .